

YAHYA KEMAL'İN “RİNDLERİN ÖLÜMÜ” ŞİİRİNİN BİÇİMCİLİK KURAMI AÇISINDAN ANALİZİ

Gökhan TUNÇ*

ÖZET

Bu yazıda, Yahya Kemal Beyatlı'nın “Rindlerin Ölümü” adlı şiirinin Rus Biçimcilerinin görüşleri doğrultusunda incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda öncelikle Yahya Kemal Beyatlı ve Rus Biçimcilerinin dile ilişkin yaklaşımları arasındaki paralellik gösterilmeye çalışılacaktır. Daha sonra ise Yahya Kemal Beyatlı'nın “Rindlerin Ölümü” adlı şiiri Rus Biçimcilerinin kuramsal görüşleri ile incelenecektir. Bu bağlamda, söz konusu yazıda Yahya Kemal Beyatlı'nın şiirlerinde kelime seçiminde göz önüne aldığı esaslar, mısraları oluştururken içinde bulunduğu hassasiyetler ve şiir dilini nasıl ön plana çıkardığı ortaya konacaktır.

Anahtar Sözcükler: Rindlerin Ölümü, Yahya Kemal Beyatlı, Rus Biçimcileri, şiir dili.

ANALYSIS OF YAHYA KEMAL'S POEM “RİNDLERİN ÖLMÜ” WITH RUSSIAN FORMALISTS' APPROACHES

ABSTRACT

In this article, Yahya Kemal Beyatlı's poem called “Rindlerin Ölümü” will be evaluated within the framework of Russian Formalists' approaches. In this context, firstly, parallelism between Yahya Kemal Beyatlı and the Russian Formalists concerning their approach to language will be revealed and then “Rindlerin Ölümü” will be examined within this theoretical context. In this context, such aspects as Yahya Kemal Beyatlı's concerns on choosing words, his considerations while forming verses and his insistence foregrounding the poetic discourse will be demonstrated.

Keywords: Rindlerin Ölümü, Yahya Kemal Beyatlı, the Russian Formalists, poem language.

Terry Eagleton, *Şiir Nasıl Okunur* adlı kitabında, bir roman ya da şiirle yüz yüze gelen çoğu öğrencinin çoğunlukla içerik analizi olarak bilinen durumu ürettiklerini vurgular ve öğrencilerin edebiyat eserlerini anlatırken onların içinde neler olup bittiğini tarif ettiklerini dile getirir. Ayrıca Eagleton, öğrencilerin gözünde biçime dikkat etmenin şiirin beşli heceyle mi yazıldığı, uyak içerdiğini söylemekle eşdeğerde olduğunu ileri sürer (Eagleton 2007: 3). Sözü edilen öğrenciler, bahsedilen durumda şiiri düzyazıdan ayıran özelliklere değinmez ve şiire özgü

* Yrd. Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Ü. Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. El-mek: gokhantunc81@hotmail.com

nitelikleri göz ardı ederler. Eagleton'ın şiir analizi için önerdiği yöntemde ise özellikle Rus Biçimcileri'nin etkisi gözlemlenir. Bu makalede ise şiir dili temel alınarak şiirde kullanılan söylemlerin önemine değinilecektir. Bunun yanı sıra Rus Biçimcileri'nin görüşlerinden yararlanılarak, Yahya Kemal Beyatlı'nın dili bir söylem biçimi olarak üretirken kullandığı esaslar üzerinde durulması hedeflenmektedir. Bir başka ifadeyle bir sözcüğün yerine bir başka sözcüğü seçmesinin anlamının ne olduğu, şiir dilini nasıl ön plana aldığı gibi sorular üzerinde fikir yürütülecektir.

Yahya Kemal'in poetikasını oluşturma sürecinde önemle üzerinde durduğu konu dildir. Bu bağlamda Tanpınar'ın Yahya Kemal'in dil hakkında yaptıklarına ilişkin vurgusu önemlidir. Tanpınar şöyle der: “*O sadece yeni dili bulmamış, eski dili de ayıklamış, basit hayallerin zaruretiyle nesre kaçan unsurlarını ve Türkçenin bünyesine uymayan, asırlık yürüyüşünde dil zevkinin kabul etmediği lügat ve deyişleri atmış, bir çeşit zevkiyle hatta bir çeşit dokunma, yani derinden gelen bir hisle eski Türkçeyi temizlemiştir.*” (Tanpınar 2001: 38) Alıntılanan ifadelerdeki nesre kaçan unsurların temizlenmesi düşüncesi önemlidir. Çünkü bu şekilde daha sonra da değinileceği gibi Yahya Kemal, nesir diliyle ve gündelik dille şiir dilini ayırmış olur.

Yahya Kemal'in özellikle dille, yani Türkçeyle ilgili hassasiyeti birçok eleştirmence tartışılan bir konu olagelmıştır. Bu bağlamda örnek verilecek kişilerden biri Hilmi Yavuz'dur. Hilmi Yavuz, “Yahya Kemal ve Dil” adlı makalesinde Yahya Kemal'in dile ilişkin tutumunu, her ne kadar isim vermese de, modern bir tavır olarak algılar. Yavuz'a göre şiir her şeyden önce bir dil işidir ve bu durumu ilk fark eden kişi Yahya Kemal'dir. Yavuz düşüncesini desteklemek için özellikle Yahya Kemal'in lirik şiire ilişkin düşüncelerinden yararlanır. Yahya Kemal asıl şiirin lirik şiir olduğunu söyler, bu şiiri müzikle eşdeğerde konumlandırır ve gündelik dilin dışında bir dille şiir yazılması gerektiğini belirtir. Yavuz'un dikkat çektiği bir diğer nokta Yahya Kemal'le Mallarmé'nin benzeşen özellikleridir. Mallarmé, şiirin fikirlerle değil, sözcüklerle yazılması gerektiğini ifade eder. Bahsedilen düşünce ritmin (ya da deruni ahenk) dil hâline gelmesi veya duyusun deyişe dönüşmesidir. Şiirin fikirlerin dışında yazılacağına ait bir inanç, aynı zamanda şiirde belagatin kullanımını sonlandırır. Söz konusu durum, başta da söylendiği gibi lirik şiirin öne çıkarılması anlamına da gelir (Yavuz 2005: 159-162).

Öte yandan Yavuz, Yahya Kemal'in şiirle ilgili duyusun deyişe dönüştüğüne ilişkin düşüncesini, T. S. Eliot'ın heyecanların (emotion) duygulara (feeling) dönüşerek ancak şiirde yer alabileceği inancıyla karşılaştırır. Böylelikle her iki şairin de dili ön plana aldığı ve hazır malzeme olan yaşantıyla şiir arasında temelli bir ayrım gördüklerini vurgular (163-168).

Yahya Kemal'in şiir diliyle gündelik dil arasında ilişki kurması ve şiiri bir dil meselesi olarak görmesi, aslında onunla Rus Biçimcileri arasında bir ilişki kurulabilmesini mümkün kılar. Bu noktada çok kısa bir şekilde Rus Biçimcilerinin görüşlerine değinilebilir.

Ferdinand Saussure'ün ders notlarından oluşan *Course in General Linguistics* (Genel Dilbilim Dersleri) adlı kitabındaki dilbilimsel görüşlerden etkilenen birtakım Rus edebiyat eleştirmenleri (Roman Jakobson, Victor Şklovsky, Jan Mukarovsky, Felix Vodicka gibi) edebî metinlerin “yapısal açıdan” incelenmesi ve göstergenin kendisini incelemek için göndergenin esas alınması gerektiğine ilişkin görüşler ileri sürerler (Eagleton 1990: 122). Rus Biçimcileri edebî ürünlerin edebiyat dışı terimler (sosyolojik, psikolojik, felsefik vb. terimler) aracılığı ile incelenmesine karşı çıkarlar. Onlara göre, edebî ürünleri değerlendirmek için edebiyata ait terimlere ve kavramlara başvurulmalıdır. Fredric Jameson, bahsedilen durumu, “Rus Biçimcilerinin biricik savları, aslında yazınsal olana inatla bağlı olmaları, yazınsal olgusundan herhangi bir başka kuramlaştırma biçimine sapmayı inatla reddetmeleridir.” (Jameson 2002: 49) ifadeleriyle vurgular. Yazınsal olana bağlı olmak ise edebî ürünlerin biçimlerine ve özellikle dile odaklanmakla mümkün olacaktır. Rus Biçimcileri için bu edimi gerçekleştirmenin yolu edebî ürünleri art-zamanlı

Turkish Studies

(diyaronik) değil, eş-zamanlı (senkronik) bir şekilde incelemektir. Rus Biçimcileri'nin önde gelen isimlerinden biri olan Jakobson, şiirsel metinleri sosyolojik, psikanalitik, yazar merkezli inceleyen çalışmaların aksine şiir dili üzerine yoğunlaşır ve edebî terim ve kavramlarla bu ürünleri değerlendirir. Bu yolda ise bilhassa Ferdinand de Saussure'den yararlanır. Saussure, *Genel Dilbilim Dersleri* adlı kitabında, dilin "dizim" ve "çağrışım" olarak tanımlanabilecek bir sisteme göre işlediğini öne sürer. Ona göre, "dizim" art zamanlı bir özellik gösterir ve sözcüklerin art arda sıralanması ile ortaya çıkar. Buna karşılık "çağrışım" (bir başka kavramlaştırma ile "dizimsel") ise, "dizim"de yer alan sözcüklerin kendileriyle anlamsal veya sessel olarak benzerlik ilişkisi içinde olan bir başka sözcüğü çağrıştırmalarıdır (Saussure 1998: 182). Roman Jakobson ise, "Two Aspects of Language and Two Types of Aphasic Disturbances" adlı makalesinde, Saussure'un dilin yapısı için belirlediği dizimsel ve çağrışımsal yapıları "birleştirme" (combination) ve seçme (selection) ile eşleştirir. Sözcüklerin art arda gelerek, birleşip anlamlı bir bütün olduğu "birleştirme" eksenini, yine art zamanlı bir niteliğe sahip olan metonimi ile ilişkilidir. Birleştirme ve metonimi ekseninde her sözcüğün cümledeki anlamını belirleyen öge kendinden önceki veya sonraki sözcüklerdir. Sözcüklerin birleşmesinden oluşan anlam, böylelikle doğrudan bağlamla belirlenir. Öte yandan sözcüklerin birbirinin yerini alabilmesi esasına bağlı olan seçme ve metafor düzleminde ise bir sözcüğün değeri konusunda belirleyici olan öge, sözcüklerin birbirlerinin yerini alabilmeleridir (Jakobson 1990: 115). Jakobson ayrıca sözcüklerin günlük konuşmada olduğu gibi sadece ilettikleri düşüncelere göre değil, sesleri, anlamları, ritimleri ve yan anlamlarınca yaratılan benzerlikler, karşıtlık ve koşutluk örgülerine göre bir araya konduklarını vurgular (Eagleton 1990: 122). Jakobson'un, şiir dili için belirlediği söz konusu nokta, ileride gösterilmeye çalışılacağı gibi, Yahya Kemal Beyatlı'nın sözcük seçimlerinde ritim, karşıtlık ve yan anlamları esas alışıyla paralellik gösterir. Öte yandan Rus Biçimcileri'nin diğer önemli ismi olan Victor Şklovsky'nin edebî ürünlerin değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulması gerektiğini düşündüğü yadırgatma kavramı, yine gösterilmeye çalışılacağı gibi, Yahya Kemal Beyatlı'nın "Rindlerin Ölümü" adlı şiirinin incelenmesinde işlevsel bir özellik taşır. Şklovsky, şiir dilinin algı süresini artırarak bilinçdışı yaşantıyı ve otomatikleşmiş davranışları aşma, nesnelere tanış olmaktan çıkarma konusunda bir işleve sahip olduğunu vurgular (Jameson 2002: 55). Bu şekilde Şklovsky de Jakobson gibi gündelik dille şiir dili arasında temelli bir ayrım yapar.

Bu noktada, "Rindlerin Ölümü" adlı şiirin, eş-zamanlı bir şekilde sözcük seçimi, ses, yan anlam, karşıtlıklar, ritim ve yadırgatma kavramı gibi Rus Biçimcileri'nin öne çıkardıkları terimler ve kavramlar odağından incelenmesine geçilebilir.

Şiirin incelenmesine öncelikle şiirin başlığıyla başlanabilir. Bu bağlamda rind ve ölüm kavramı tartışma konusu yapılabilir. Geleneksel algıda rind kişi, mistik neşenin ve manevi zevklerin sembolüdür. Zevk ve özellikle de neşeye anlamsal gönderimde bulunan rind sözcüğüyle, hüznün ve matemi imleyen ölüm sözcüğünün başlık dâhilinde bir araya getirilmesi önemlidir, çünkü bu şekilde görünüşte birbiriyle zıt iki kavram birlikte kullanılmış olunur: Rind mutlu kişinin ve mutluluğun simgesidir. Ölüm ise mutsuzluğa gönderimde bulunur. Mutluluk ve mutsuzluk gibi geleneksel şiirde pek kullanılmayan iki kavram bir araya getirilir. Bu şekilde başlıkla birlikte anlambilimsel bir sapmanın var olması dikkat çeker. Semantik açıdan farklı gönderimleri içeren bu sözcüklerin birlikte kullanılmasının –şiirin sonunda da görülebileceği gibi- ölümün içerdiği olumsuz anlamları yumuşattığı görülür. Ayrıca sözcüklerdeki ikili karşıtlığın şiirin tümünde var olduğu söylenmelidir. Bahsedilen ikili karşıtlık, iki dörtlükten oluşan şiirin dörtlükleri arasında da gözlemlenir. İkili karşıtlığı oluşturan ilk boyut, dörtlüklerdeki zaman kipinin farklılığıdır. Zaman kipleri dörtlüklerde şöyle dağılmıştır:

Birinci Dörtlük} -mış, -miş ekiyle kurulan hikâye edilen geçmiş zaman.

İkinci Dörtlük} -ar, -er ekiyle kurulan geniş zaman.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

Bu şekilde ikili karşıtlıklardan oluşan bir şiirsel yapı oluşur. Şiirin iki dörtlükten oluşması da bu bağlamda işlevseldir. Şiirdeki kafiye düzeni ise sarmal kafiye şeklindedir. İlk dörtlükteki kafiye şeması şöyledir: “mış”lar redif, “ar”lar tam kafiye; “yle” redif, “engi”ler zengin kafiye. İkinci dörtlükteki kafiye şeması ise şöyledir: “rinde”, “kabrinde” sözcüklerindeki “rinde” tunç kafiye, “er”ler redif, “t”ler yarım kafiye.

İkili yapılarından ilkinin oluşturan birinci dörtlüğün incelenmesi ile analize başlanabilir.

Hâfız'ın kabri olan bahçede bir gül varmış;

Yeniden her gün açarmış kanayan rengiyle.

Gece, bülbül ağaran vakte kadar ağlarmış

Eski Şiraz'ı hayal ettiren âhengiyle. (Beyatlı 1985: 93)

İlk bölümdeki yüklemelerde rivayet edilen (-mişli) geçmiş zaman kullanılmıştır. Böylelikle, kip bağlamında masalsı bir içeriğin şiire dâhil olduğu söylenebilir. İlk mısra hem içerik açısından hem de ritmik açıdan taşıdığı özelliklerle bahsedilen, masalsı atmosferi güçlendirir: “Hâfız'ın kabri olan bahçede bir gül varmış.” Bu noktada masalların giriş cümleleri hatırlanabilir: “Bir varmış bir yokmuş, uzak bir ülkede bir kral yaşarmış.” gibi. Böylelikle, şiirde öncelikle, anlatılacak olaylara uygun masalsı bir uzam seçilmiş olunur. Söz konusu uzam, ünlü Fars şairi Hâfız'ın kabridir (Hâfız-ı Şirazî). Şairin, Hafız ve İran'ın şehirlerinden olan Şiraz sözcüklerini seçmesinin nasıl bir işlev taşıdığı sorulabilir: Fars egemenliğinde olan bir şehrin ve Fars kökenli bir şairin seçilmesi, şiirde vurgulananın genel olarak İslam medeniyetinin olduğunu gösterir. Çünkü şiire konu olarak Osmanlı şairlerinden birileri değil de, Fars şairlerinden biri seçilmiştir. Hafız rind şairlerin bir simgesi olmuştur. Söz konusu çerçevede özel adlardan yararlanılarak okurun zihninde belirli bir tasarım yaratılır. Hafız ve Şiraz'ın seçilmesi, şiirdeki masalsı atmosferi de güçlendirmiştir. Çünkü şiire konu olarak yakın bir şehir değil, uzak bir şehir seçilmiştir. Somut gerçeklikte karşılığı bulunan bu uzama karşılık, uzamda yer alan varlığın bir insan değil, bir gül olduğunu görürüz. Uzamın gerçekliğine karşılık gül, masal atmosferiyle uyumlu şekilde doğaüstü bir niteliğe sahiptir. Bülbülün gecedden sabaha kadar ağlaması doğaüstü özelliği güçlendirir. İlk bölümde görüntülü bir tablo çizilir. Bahsedilen tabloda rind bir şair olarak Hâfız'ın kabrindeki gül ve bülbül anlatılmış ve bunların niteliklerine yer verilmiştir. Şiirdeki “açarmış”, “kanarmış” gibi fiillerin, geçmiş zamandaki bir sürekliliği dile getirmesi de önemlidir. Ayrıca gül ve bülbülün sürekli bir eylem hâlinde olmaları, görüntülü tabloyu ya da bir başka ifadeyle sinematografik görüntüyü oluşturur.

İkinci bölümle birlikte görülen en önemli değişiklik zaman kipindedir. Bu şekilde şiirde rivayet edilen olayları aktaran kişi olan şiirin anlatıcısı bir sese dönüşerek doğrudan düşünceler ileri sürmeye başlar. Aktarıcı rolünden sıyrılan anlatıcı, genel yargılarda bulunur: “Ölüm asude bir bahar ülkesidir bir rinde” gibi. Çizilen tablo her iki dörtlükte benzer niteliktedir: Rindlerin kabri serviler altında kalmıştır ve serindir; bahar ülkesi gibidir. Her sabah bir gül açar ve her gece bir bülbül öter.

Ölüm âsûde bahâr ülkesidir bir rinde;

Gönlü her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter.

Ve serin serviler altında kalan kabrinde

Her seher bir gül açar; her gece bir bülbül öter. (Beyatlı 1985: 93)

İlk bölümde Hâfız'ın kabri üzerine anlatılanları aktaran anlatıcı, ikinci bölümde genel olarak rindler hakkında konuşmaya başlar. Ayrıca ikinci bölümde anlatılanlar birinci bölümde şairin rivayet ettiği durumla örtüşür. Bahsedilen çerçevede her ne kadar farklı zaman kipleriyle şairin rolü değişse de şiirde içeriksel bir bütünlüğün olduğu söylenmelidir. Bir başka ifadeyle

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012*

birinci dörtlükte dile getirilen gerçeklikle ikinci dörtlükte şairin doğrudan ileri sürdüğü düşünceler arasında müteakiliyet vardır. O hâlde bu noktada bir başka tespit de yapılabilir: Rivayet edilen geçmiş zamanda söylenenler geniş zamanda da varlığını sürdürür. Bu durum geçmişten gelip şimdide var olan ve gelecekte de var olacak bir gerçekliği ifade eder. Böylelikle Yahya Kemal'de çok bilindik bir kavram olan "imtidad" kavramına ulaşılabilir. Yani değişen içinde değişmeyen gerçekliktir bu şiirde konu olan.

Başlıkla başlayan ve iki dörtlükteki farklı zaman kipleriyle belirginleşen ikili karşıtlıkların sözcüklerin anlamsal düzeyinde de var olduğunu görürüz. Örneğin mutluluğun ifadesi olan rindle mutsuzluğu ifade eden ölüm arasındaki karşıt ilişki sözcüklerin anlamsal düzeyinde de görünür kılınır. İçeriksel bakımdan olumlu ve olumsuz şeklinde şematize edebileceğimiz gruplar şöyledir:

<u>Olumlu</u>	<u>Olumsuz</u>
Rind	Ölüm
Açmak	Kanamak
Seher	Gece
Bahar	Kabir

Söz konusu olan olumlu ve olumsuz karşıt yapılardan nasıl bir anlam çıkarılabileceği sorulabilir. Olumlu ve olumsuz anlamlara gönderimde bulunan sözcüklerin bir arada kullanılması özellikle olumsuz anlama sahip sözcüklerin içeriklerinde bir yumuşatma etkisi yarattığı söylenebilir. Bu etki olumsuz içeriğe sahip sözcüğün önce söylenmesi ve sonra söylenen olumlu sözcüğe anlamsal transferde bulunulması ile ortaya çıkar. Söz konusu düşünce aşağıdaki mısra da daha belirgindir:

Ölüm âsûde **bahâr** ülkesidir bir rinde

Bu şekilde olumsuz içerik ("ölüm") olumlu bir anlama ("bahar") sahip kılınmıştır. Rindin ölümü bu şekilde hüznü bir içeriğe sahip olmaktan uzaklaşır. **Ölüm** ve **bahar** gibi birbiriyle anlam ve duygu değeri yönünden ters düşen iki göstergenin kullanılmasıyla şairin anlambilimsel bir sapma¹ gerçekleştirdiği söylenebilir. Bahar, bilindiği gibi geleneksel algıda doğanın canlanmasından yola çıkılarak doğuşu, başlangıcı; ölüm ise tam tersine yok oluşu ifade eder.

Şiirdeki sözcük seçimleri de anlamlıdır. Bu anlamda aşağıdaki mısra örnek gösterilebilir:

Yeniden her gün açarmış **kanayan** rengiyle.

Gündelik dilde renk sözcüğünün sıfatları şöyledir:

Beyaz

Kırmızı

Sarı → **renk**

Mavi vb.

Öte yandan "kanayan renk" tamlamasının anlamsal içeriği şöyle şematize edilebilir:

Kanayan

Renk

¹ Anlambilimsel sapmalar için bkz. Aksan, Doğan (2006), *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Ankara: Engin Yayınları, s. 176-178.

(anlam kümesi)	(anlam kümesi)
+Sıfat	+Sıfat
+kırmızı	+Renk grubunun ismi
+sıvı	+Somut nesnelere için
+yarayla ilgili	
+kan	

Rus Biçimcileri'nin gündelik dilde gösterenle gösterilen arasında rastlantısal bitişiklik ilişkilerinin olduğu, buna karşılık şiir dilinde gösterenin nedenli oluşu düşüncesi (Todorov 2011: 17) kanayan sözcüğünün neden seçildiği konusunda aydınlatıcıdır. Kanayan renk, kanın rengi dolayısıyla kırmızı sözcüğünü hatırlatır. Fakat şair kırmızı gül yerine kanayan renk tabirini kullanır. Gülün rengi için beyaz, kırmızı, sarı gibi renkler değil, kanayan rengin kullanılmasıyla şiirsel dil ön plana çıkarılır. Bu şekilde hem gündelik (standart) dilden ayrılmış hem de şiirin anlamsal içeriğiyle paralellik kurmuş olur. Bir başka ifadeyle "ölüm", "kabr", "ağlamak" gibi sözcüklerin yanı sıra, bu sözcüklerin anlamıyla benzer nitelikte olan "kanayan"ın "kırmızı" sözcüğü yerine seçilmesi çok işlevseldir. "Kanayan" sözcüğü, bir başka kavramlaştırmayla söylemek gerekirse, düz anlama sahip bir sözcük değil, yan anlama ait bir sözcüktür. Yan anlama ait bir sözcüğün seçilmesi, şiirsel dili ön plana çıkarır.

İncelenen şiirde sözcük seçimi konusunda dikkati çeken bir diğer örnek "serin serviler" ifadesidir. "Serin serviler" ifadesinin ilk şekli "siyah serviler"dir. Peki, şair neden şair siyah sözcüğü yerine serin sözcüğünü ikame etme gereğini duymuştur? Bu soruya verilebilecek ilk yanıt, "serin" sözcüğünün şiirdeki anlam atmosferiyle "siyah" sözcüğüne göre çok daha uygun olan bir anlam kümesine sahip olmasıdır. "Siyah" sözcüğü yerine "serin" sözcüğünün kullanılmasının nedeni, daha önce de belirtildiği gibi ölümün olumlu bir içeriğe dönüştürülme çabasıdır. "Ve siyah serviler altında kalan kabrinde" ifadesinde, kabrin içinde bulunduğu ortam, siyah serviler ifadesiyle olumsuz bir şekilde çizilmiştir. Çünkü siyah sözcüğü genel algıda beyazın karşısında olumsuz bir anlama gönderimde bulunur. Sözü edilen bağlamda iki renk arasında şöyle bir karşıtlık ilkesi kurulabilir:

Beyaz	↔	Siyah (Kara)
↓		↓
(temiz, iyi, olumlu)		(Kirlili, kötü, olumsuz)

Serin sözcüğü ise siyah sözcüğüyle karşıt olarak olumlu bir içeriğe sahiptir. Sıcak ve soğuk sözcüklerinin karşıt kutuplarda yer alan anlam kümelerindeki aşırılığı, serin sözcüğünün huzuru çağrıştıran anlamında yer almaz.

Sıcak	Serin	Soğuk
↓	↓	↓
(Terletir)	(Rahatlatır)	(Üşütür)

Bu şekilde, daha önce "Ölüm âsûde bahâr ülkesidir bir rinde" mısraındaki bahâr=ölüm özdeşliğiyle paralel bir anlam alanı kurulmuştur. Ölüm bahar olduğuna göre, yazı çağrıştıran sıcakla, kışı çağrıştıran soğuk sözcüklerinin değil de baharı çağrıştıran serin sözcüğünün seçilmesi anlamlı hâle gelir. Ayrıca yukarıdaki şemayla benzer olarak şöyle bir şema çizilebilir.

Yaz	Bahar	Kış
↓	↓	↓
Sıcak	Serin	Soğuk

Turkish Studies

"Serin" sözcüğünün seçilmesinin ikinci nedeni fonetik özelliklerdir. Rus Biçimcileri'nin önemli isimlerinden biri olan Yakubinski'nin "şiir dili düşüncesinde sesler dikkat konusu olurlar." (Todorov 2011: 15) ifadesinde bulunması ve yine Jakobson'un "şiir dili sonuçta, tamı tamamına fonetik sözcüğe doğru yönelir." (Todorov 2011: 15) düşüncesini ileri sürmesi, seslerin şiir dilini oluşturmadaki işlevini somutlar. Bu bağlamda serin ve servi arasındaki **s, e, r** sesleri arasındaki ses uyumu, hem şiir dilini ön plana almış hem de şiirin musiki özelliğini ön plana çıkarmıştır. Hâlbuki siyah ve servi arasında sadece **s** sesi bezerdir. Hatta siyah sözcüğündeki **a**'nın kalın ünlü olması, serin sözcüğündeki ince ünlülerle örtüşmeyen bir özellik gösterir. Deruni ahenge önem veren Yahya Kemal için bu durumun sözcük seçiminde önemli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Öte yandan kanayan sözcüğünde olduğu gibi serin sözcüğü de serin serviler tamlamasında alışılmamış bağdaştırmaya² yol açmıştır. Çünkü genel algıda "uzun servi" gibi bir tamlama okurun anlamlandırması konusunda bir sorun çıkarmazken, "serin servi" tamlaması, okurun mantığıyla uyumsuz ve onu yadırgatır. Bu durum, Rus Biçimcilerinden Şklovsky'nin yadırgatma kavramıyla da örtüşür. Şklovski, "Teknik Olarak Sanat" adlı makalesinde "ostranenie" (yabancılaştırma, farklılaştırma) kavramını öne sürer. Buna göre şiir dilinin güç, karmaşık, yavaşlatılmış olması, okurda yadırgatma duygusu oluşturacak ve böylelikle okurun otomatikleşmiş algısı kırılarak nesnelere daha iyi algılanması sağlanacaktır (Todorov 2011: 23). İncelenen şiir merkezinde ise okurun mantığına aykırı gelen bir tamlamayla okurun tamlamayı yadırgaması gerçekleşecek ve böylelikle otomatikleşmiş algısı farklılaşacaktır. Söz konusu durum şiir dilinin içeriğinin önüne geçmesine yol açacaktır.

Sonuç

"Serin" ve "kanayan" gibi sözcükler merkezinde gösterilmeye çalışıldığı gibi Yahya Kemal sözcük seçiminde ve mısraların oluşturulmasında şiir dilini merkeze almaya çalışır. Ayrıca kullandığı alışılmadık bağdaştırmalar ile okurda yadırgatma duygusu yaratarak gündelik dilin yerine şiir dilini hâkim kılar. Bunun yanı sıra şiirde kullandığı ikili karşıtlıklar anlambilimsel bir sapma ile şiir dilini ön plana çıkarmaya yönelik bir anlam kazanır. Bahsedilen unsurlar, Yahya Kemal'in şiiri her şeyden önce bir dil meselesi olarak gördüğüne ilişkin kanıtlar olarak yorumlanabilir. Bu bağlamda da Yahya Kemal'in şiirlerinin, şiir dilini temel alan Rus Biçimcileri'nin görüşleri ile incelenmesi uygun gözükmektedir.

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan, (2006), **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili**, Ankara: Engin Yayınevi.
- BEYATLI, Yahya Kemal, (1985), **Kendi Gök Kubbemiz**, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.
- EAGLETON, Terry, (1990), **Edebiyat Kuramları**, (Çev. Esen Tarım), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- EAGLETON, Terry, (2007), **Şiir Nasıl Okunur**, (Çev. Kaya Genç), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- JAKOBSON, Roman, (1990), "Two Aspects of Language and Two Types of Aphasic Disturbances". On Language, Ed. Linda R. Waugh-Monica Monvile-Burston. Massachusetts: Harvard University Press.
- JAMESON, Fredric, (2002), **Dil Hapishanesi**, (Çev. Mehmet H. Doğan), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

² Alışılmamış bağdaştırma kavramının ayrıntılı analizi için bkz. Aksan, Doğan (2006), **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili**, Ankara: Engin Yayınları, s. 149-165.

SAUSSURE, Ferdinand de, (1998). **Genel Dil Bilim Dersleri**. Çev. Berke Vardar, İstanbul : Multilingual Yayınları.

TANPINAR, Ahmet Hamdi, (2001), **Yahya Kemal**, İstanbul: Dergâh Yayınları.

TODOROV; Tzvetan (2011), **Eleştirinin Eleştirisi**. (Çev. Mehmet Rifat ve Sema Rifat), İstanbul: Türkiye İşbankası Kültür Yayınları.

TODOROV, Tzvetan (2005), **Yazın Kuramı**. (Çev. Mehmet Rifat ve Sema Rifat), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

YAVUZ, Hilmi, (2005), “Yahya Kemal ve Dil”, **Edebiyat Üzerine Yazılar**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.